

Október huszonharmadika vagy november negyedik?

A nemzeti ünnepeken a Népszabadság *Otvenhat* szócikk 1956-ról című tizenhat hasábon, hat oldalon folyamatosan vezetett összeállítás (is) megemlékezett a forradalomról. Már az első vizuális összehasonlításnál elfogja a kétely az olvasót, vajon az október 23-i felkelésnek vagy november 4-i vérbe fojtásának kívánt-e 4 méter 56 centiméter terjedelmet áldozni a legnagyobb példányszámú országos napilap hét végi mellékletének lehangsúlyosabb helyén. Figyelemesebben nézve, az ötvenhat szócikkben huszonegy tartozik egyértelműen a forradalomhoz (hazai személyiségeihez és emigráció intézményeinek) és ugyancsak huszonegy szócikk tartozik az ellenforradalom (magyar és szovjet) megemlékezőihez.

De csakugyan nivellálja-e a szöveget a forradalom és az ellenforradalom közti különbséget? A portréfotók száma ellentmondani látszik az első benyomásoknak. Hárman egyöntetűen lojálisak az ellenforradalomhoz, de hatan sokféle képpel tartoznak a forradalomhoz. Míg a megtorlásban való közösséget homogen szimbólummal fejezi ki Földes László, Pap János, Ivan Szerov arcúak, addig a forradalom széthúzásának is vizuális jelképe Bibó István, Fekete Sándor, Fónay Jenő, Mindszenty József, Obersovszky Gyula, Tanczos Gábor, Zimányi Tibor fényképe – nemcsak a forradalom utóéletében. Mindszenty hercegrepmás a maga szócikkében éppen azt kérdezi Bibótól, hogy „tulajdonképpen ki is ez a Nagy Imre”, de sem a hely, sem az időpont nincs megemlítve. A párbeszédre 1956. november 4-én hajnalban hat óra körül került sor a Parlament kapujában. Mindketten indulóban voltak az amerikai követésre. Bibó a kormány egyetlen cselekvőképességét távra vitt az amerikai elnöknél, hogy politikai segítséget kérjen a szovjet invázió megállításához, Mindszenty emigrációját vonult, ám még mindig sejtelve sem volt arról, kicsoda a forradalom miniszterelnöke. A legitimista bitoros inkább a Kádár-korszak propagandistáihoz tartozik, semmint Mindszenty maga. Fekete Sándor viszont maga a késő Kádár-korszak reprezentatív propagandistája, aki – mint szócikkében közli – 1956 októberében külföldön volt, viszont 1958-ban Hungaricus címen írott pamfletjeiért kapott börtönbüntetését 1977 után azaz feledtette, hogy ő vezette az ötvenhat örökségét vállaló demokratikus ellenzék elleni nyilvános támadásokat. Az Új Tükör 1984. szeptember 9-i számában például úgy rágalmozta Konrád György (Magyarországon kiadatlan) *Antipolitika* című könyvét, hogy összekapcsolta a demokratikus ellenzék ötvenhatos elkötelezettségét egy Mindszentyhez elkötelezett emigráns történetíró ötvenhatos értékelő (Magyarországban szintén hozzáférhetetlen) munkájával, majd az általa így összefont „Szent Antal-lánccról” merészen kimondta: „ideje széttörni”.

Mindszentyt és Feketét a forradalomhoz lojális személyek portréiból kivonva, már csak egyvel több arckép jellemzi a forradalmárokat. Ha tartalomlemezessel csupán a formai jegyeket tanulmányoznánk, a történelmi ellentétek nivellációját legfeljebb egy hajszálnyis eltérés billegtetné ide vagy oda. Nagy Imréről 18 centiméter a címző, Kádár Jánosról csak 17. Az elítélt Göncz Árpádról 8 centiméter, a vérbíró Vida Ferencről 8,5, a Petőfi Kör titkáráról, Tanczos Gáborról 6,5 centiméter, az MSZMP KB – a represszió irányító – titkáráról, Marosán Györgyről szintén 6,5. **Eörsi Istvánról** 8,5 centiméter, Földes Lászlóról 9. Bár szemtelenségű a kiegyensúlyozásra való formális törekedés – ahogyan a szócikk lehetne akár félrevezető. Miért ne lehetne az ellenforradalmi

megtorlásból a forradalom tragikus sorsára következtetni?

Mert a szócikk minőségi elemzése az ellenkezőjét bizonyítja. Tizennégy szócikk besorolható a forradalom-ellenforradalom dimenzióba. Közülük négy 1988 után megalakult szervezet címszava, hat műfaji jellegéről fogva nem klasszifikálható (például MTI-hír, sajtó- vagy történelmi kifejezés stb.), három szócikknek pedig szinte semmi köze ötvenhatoz. Ha csak, mondjuk, Fekete Mihályról nem az az említésre méltó, hogy ő nemzete Fekete Sándor és „Kádártól nem fogadott el kormányfunkciót”. Félő azonban, hogy éppen ezeknek az 1956-ról minimális információtartalommal rendelkező szócikknek van maximális mellékletességük, ami a kiegyenlítő szándékú szerkesztősi üzenetet hordozza. De ne vágnunk a bizonyítás elébe!

Még a huszonegy forradalmár közül ötnél is az a sztereotípiát olvasható, hogy „részt vett a forradalomban”, de nem tudható meg, hogy Darvas Iván, **Eörsi István**, Fónay Jenő, Göncz Árpád, Mansfeld Péter hol, mikor, mit csinált. Márpedig egészen bizonyos, Göncz Árpádnál fontosabb, hogy 1956 november-decemberében illegális diplomáciai tevékenységet folytatott az Indiai Köztársaság követségi munkatársaival, és szövegezője volt a pártok és a forradalmi szervek december 8-i kibontakozási javaslatának, minthogy „1963 és 1965 között szakfordító volt”; **Eörsi István**nál, hogy forradalmi cselekedeteit maga írta meg, s adta ki 1988-ban samizdatban *Emlékezés régi szép időkre* című könyvében, amelyet szócikkében úgy nem talál említésre méltónak, ahogy arról se szól: ő adott otthont annak az illegális tanácskozásnak, amely 1986. december 5-én és 6-án fordulatot hozott a forradalom utóéletében. E tények helyett arról olvashatunk, hogy mikor volt az Élet és Irodalom, a kaposvári színház és a Holmi munkatársa. És akiről kielégítő az információ? Tollas Tibor „1956 júliusában szabadul, az Astoria Szállóban helyezkedik el fűtőként. A forradalom idején a Nemzet-ország propagandistáihoz tartozik, semmint Mindszenty maga. Fekete Sándor viszont maga a késő Kádár-korszak reprezentatív propagandistája, aki – mint szócikkében közli – 1956 októberében külföldön volt, viszont 1958-ban Hungaricus címen írott pamfletjeiért kapott börtönbüntetését 1977 után azaz feledtette, hogy ő vezette az ötvenhat örökségét vállaló demokratikus ellenzék elleni nyilvános támadásokat. Az Új Tükör 1984. szeptember 9-i számában például úgy rágalmozta Konrád György (Magyarországon kiadatlan) *Antipolitika* című könyvét, hogy összekapcsolta a demokratikus ellenzék ötvenhatos elkötelezettségét egy Mindszentyhez elkötelezett emigráns történetíró ötvenhatos értékelő (Magyarországban szintén hozzáférhetetlen) munkájával, majd az általa így összefont „Szent Antal-lánccról” merészen kimondta: „ideje széttörni”.

A hamis tények és tendenciák önmagukért beszélnek. Tizennégy szócikk tartalmaz tendenciózus torzítást, tizenhárommal a torzítás inkább gondatlanságból ered, hat gyűjtőfogalom nem helyénvaló, öt pedig más fogalmakon belül is szerepel. Minden nyolcadik cikk tartalmaz tárgyi tévedést. Vagy azzal, amit mond, vagy azzal, amit nem mond. Például a Bibó-című szócikk azt mondja: „1956. november 2-4. között a Nagy Imre-kormány államminisztere. Ő fogalmazta meg a kormány ENSZ-nek küldött felhívását.” A kormány nem küldött felhívást az ENSZ-nek, Bibó november 3-án nevezte ki államminiszternek, 4-én hajnalban kapcsolódott be a kormány munkájába. Göncz Árpádot nem 1957-ben ítélték életfogytiglani börtönre, hanem 1958-ban, Németh László nemhogy tíz évre ítélték volna, még be sem idézték a bíróságra. (1957-ben Kossuth-díjat kapott.)

Rajnai Sándort – a szócikk állításával ellentétben – Kádár János „nem nyugdíjából hívta vissza” 1957-ben. Még csak visszavonult „belügyi táborból” se volt, hanem egy különösen aktív különítmény alezredese, aki a BM politikai nyomozó főosztály parancsnokhelyettesi tisztét töltötte be 1957/1958-ban. Innét került 1962-ben Moszkvába, de nem nagykövetnek – ahogyan a szócikk állítja –, csak követségi tanácsosnak, bár nagykövet is lett

bőlő Bukarestben, de nem a moszkvai szolgálat előtt, hanem jóval utána, 1976-ban. Előtte egy évtizedig a külföldi hírszerzés csoportfőnöke volt a BM-ben, utána 1982 és 1989 között moszkvai nagykövet volt. Szent igaz, ő készítette elő a Nagy Imre-pert, viszont az már a Biszku-című szócikk hiányzik, hogy a Rajnai által készített peranyagot vitte a belügyminiszter moszkvai jóváhagyásra. Márpedig az, hogy a legfőbb 1956-os pert idehaza fabrikálták – s nem mint Kádár úgy nagy előszeretettel sugalmazta: Moszkvában! –, az előbbre való információ, mint az, hogy Biszku Márokon születtett szerszámlakatosnak, Rajnai meg „állítólag az emlékiratain dolgozott” az Egyesült Államokban, és Chicagóban halt meg. Kuriózum az is, hogy 1980-ban Földes László a Hungexpo vezérigazgatójaként ment nyugdíjba, különösen, ha a szócikkében aktív politikai élete lezárul a Központi Vezetőség október 26-i jegyzőkönyvével, amelyben Földes kijelenti: „reggel hét óra óta nem lóttunk a tömegre”. Földes politikai életének lezárulása és nyugdíjba vonulása közt azért volt még egy kis aktivitás: 1957. február 12-én nevezték ki az MSZMP káderosztály vezetőjének, majd onnét 1958-ban belügyminiszter-helyettesnek, de más miniszteriumban még 1967 és 1971 közt is miniszterhelyettes volt.

A szövegben nemcsak a politikai személyiségek részletek kegyeletes tetszhalálban. A Munkásárság a címző szerint megszületik a 3075/1957. sz. kormányrendelettel, s jobblétre szenderül a Népszabadság saját híre szerint 1989. október 23-án. A parlament feloszlatható döntését bejelentő Németh Miklós kormányfőt „fanyar, láthatóan szomorkás férfiak” hallgatják a Gellért-hegyi munkásörközpontban. Hogy a két időpont között az MSZMP milíciaja 1968. augusztus 21-én baráti segítséget nyújtott Csehszlovákia megszállásához, 1971 és 1973 közt pedig begyűjtött több száz, március 15-én tüntető diákok – közülük félszáz kapott egy és három év közti börtönbüntetést –, ám hogy ezek mekkora vigadalmat váltottak ki munkásörközökben, arról a szócikk ugyanúgy nem idézi a Népszabadságot, mint a tényekről más forrást sem. A szócikk szereplői közül az ötvenhatos koncepciók perében Földes, Rajnai, Biszku vitték a főszerepeket, de hogy a főrendező milyen politikai megfontolásból, az hiányzik a Kádár-című szócikk is. Jóllehet az MSZMP első titkára az Ideiglenes Központi Bizottság előtt 1956. december 28-án

jegyzőkönyvbe foglaltatta, hogy az AVH megszüntetése miatt káderhiány állt elő, és ezért Rákosi politikájának „legexponáltabb képviselői” helyére olyan embereket kell kinevezni, „akik beosztottak voltak, de a viharos időkben megmutatták, hogy igazi kommunisták”. 1957. január 14-én még tovább pontosította jövőendő káderpolitikáját: „A rendőrségnél a legfontosabb a tisztikart jól átnézni, a politikai apparátust a lehető leggyorsabban kiépíteni..., a legjobb szakembereket bevinni az apparátusba.” Alighanem ez a legfontosabb döntéshozó fórumon elhangzott egyértelmű beszéde nélkülözhetetlen eleme a címzőnek, mint Kádárnak az a nálánál kevésbé kéréllhetetlen KB-tagok zsarolására szánt, de nagy publicitást kapott aggálya, hogy „sokáig tartott a SZU-ban elő Rákosi visszatérésétől. Szembefordul Révai József szélsőbalos nézetével”, vagy akár az, hogy a „Giovanni Csermanek” nevet kapta a kereszttségben.

Vagy az anyakönyvezésnek mégis volna szerepe a szócikk-szerkesztésben? Tényleg, Tollas Tibornál is szerepel, hogy Kohlmannak született, Román Walternál is, hogy Némethi Ernő a másik neve, Nagy Erzsébetnél pedig a zárójelbe tett „Alexandra” utal a szovjetunióbeli születésre. A Der Stürmer antiszemita hagyományát felelevenítő Kubinyi Ferenc *Fekete Leticia* című regényében még csak-csak érthető, miért áll Kádár neve mellett a Csermanek, Rákosinál Rosenfeld, Gerónél Singer stb. – mert a szócikk-készítő a magyar származásúaktól idegennek kívánta beállítani a kommunistákat. De a Népszabadságnál?

Kádár szócikkében az 1956 vonatkozásában fontos politikai tartalom helyén szereplő mellékes kuriózum vezet rá a címzőkésztetés technikájára. „Halála szinte percre egybeesett a Nagy Imre rehabilitációját kimondó bírósági tárgyalás időpontjával. Nagy Imre leánya, Nagy Erzsébet úgy emlékszik vissza, hogy a rehabilitációs tárgyalás ideje alatt cédulát csuszattak elébe, amelyen Kádár János halálhíre állt”. Az ötvenhatos szövedet technikája: a szócikkben bagatellizálni a történetileg lényegeset, viszont felnagyítani a kuriózitást, pláne, ha az személyesen tragikus. Ebből a technikából életpályák megrendítő iver bontakozik ki, de csak elvétve kerekednek ki a forradalom korrekciós címszavai.

Pap Jánosból – aki Brusznay Árpád meggyilkoltatásával (is) saját belügyminiszteri karrierpályáját építette – így lesz áldozat: „1991-ben veszprémi lakásába betörték, a bútorokat

összezárták. Veszprémi díszpolgári címét visszavonták. (...) Utolsó heteit teljes zavarodottságban töltötte. 1994 februárjában lelőtte feleségét, majd öngyilkos lett.” Kinek dráma egy díszpolgári cím visszavonása a karriervágyból elkövetett gyilkossághoz képest? A Fővárosi Bíróság az 1956. december 8-i salgótarjáni sortűzparancs egyik felelőse, „a 80 esztendőes Uszta Gyula kihallgatását a Honvéd Kórház által kiadott igazolás megvizsgálása után – elmebeli állapotára való tekintettel (öregkori elbutulás) – mellőzte”. Kinek dráma a Honvéd Kórház elmeigazolása 39 salgótarjáni halotthoz képest? Aki nem tartja „ifjúkori elbutulásnak” a Központi Bizottság előtt 1957. február 26-án tett Uszta-kijelentést: „A mi karhatalmunk olyan, hogy lelővi mindazokat, akiket kell.” Az egész társadalmat érintő történelmi dráma leértékelése és a személyes sorstragédiák felértékelése úgy hatja át az egész szövedetet, hogy a címző kiválasztásától a terjedelméig szerkesztési elv formálódik a technikából. A megtorlás egyik áldozata, „a kivégzés megelőző éjszakán saját gondolkáján megszakítás nélkül játszott”. Ebből a tragikus ódából az következnek, hogy legalább az áldozat neve „szó-laljon meg”. De nem! *Brusznay Alapítvány* a címző, nem Brusznay Árpád. Mert a technika kénszere miatt fokozni kell, ráadásul a mellékletre felől a fő téma felé. Az alapítvány „minden esztendőben rangos zenei rendezvényvel köti egybe” egy-egy kiváló tanár vagy diák pénztalmát. A kulminációs pont azonban az, hogy a „Brusznay Alapítvány alapítójének jelentős részét Für Lajos, az MDF jelenlegi elnöke adja”. Ha már nem Brusznay a címző, akkor miért nem Für? Aki 1956-ban a Debreceni Szocialista Forradalmi Bizottmány titkára volt. Mert az egyéni tragédia megszólaltatása lehetett a cél, valahogy úgy, ahogy 1994. május 24-én Horn Gyula nyilatkozta a Magyar Nemzetnek: „En kész vagyok kimenni a 301-es parcellába, és megkövetni az ott nyugvó áldozatokat, ahol lélekben megemlékeztem 1956. december 15-én meggyilkolt testvérbátyámról.” Csak a Népszabadság zenekara októval feljebb fogta a hangot.

A Megbékélés című is farsa sikeredett, hát még a kiágazásai. „A különböző pártzimpátiák mellett az emigrációból hazatértek és a börtönbüntetéseik leltétele után itthon maradó '56-osok között húzódik a viták törésvonal” – állítja a címző, amely két áthidalást javall. Kopácsi rendőrkapitány szerint a törésvonal akkor szűnik meg, „amikor mindannyian kihalunk”. A szerkesztősi cikkek szerint „1994. június 16. után a közvélemény a megbékélés

gesztusaként értékelte, hogy Nagy Erzsébet és Horn Gyula együtt koszorúzza meg az 1956-os emlékművet”.

Vagy a halál, vagy Horn? Ha a szerkesztőség nem érti el Horn Gyula gesztusát, talán nemcsak a konklúzió vaglyagossága enyhébb, de még a prédikáció is közelebb kerül a valóságos törésvonalhoz. Ugyanis az egyik oldalon nem is létezik „a Nagy Imre-perről készült film”, amelynek bemutatását megakadályozták úgymond, „az emigrációból hazatérők és a tárgyaláson lezserelők”. Csak egy durván hamisított propaganda-film ismeretes, amelyet 1958-ban még az MSZMP agitprop-osztálya sem kívánt műsorra tűzni, nemhogy 1989 után a Nagy Imre-perben érintettek családtagjai, akik nem óhajtották hozzátartozóik hét álló napig tartó perének 90 perces változatát a szövegösszefüggéseikből kiragadott mondatokkal, a Fehér Könyvből idéző kommentátor hangalmondásával és a manipulatív vágásokkal együtt nyilvánosságra hozni. Viszont ugyanők harcolták ki azt, amit a szövedet az Újratemetés című szövegben foglal össze. Közülük – a címző szerint – senki sem állt díszőrséget Nagy Imre és társai ravatalánál a Hősök térére, csak „Szűcs Mátyas, Németh Miklós, Pozsgay Imre és Medgyessy Péter”. Talán 1989. „június 17-én” egyedül ők posztoltak a téren, mindenestre a történelmi napon, június 16-án az újratemetést rendező TIB is jelen volt. Mert nemcsak 1991-ben létezett a rehabilitációt kiharcoló szervezet – ahogyan a volt MDF-es képviselő, Zimányi Tibor alelnök szócikkében állítja, sőt nem is 1989-től, ahogy az alapítás évét tévesen a Göncz Árpád című szöveghez kapcsolja –, hanem 1988-tól, igaz a demokratikus ellenzék csak fanyalgásával járult volna hozzá 1956 redvivusához. A Megbékélés című szöveg az 1956-os emlékmű alkotója, Jovánovics György sajnálkozik, hogy a 301-es parcellában „nem sikerült nemzeti egyetértést kialakítani”. A párizsi Nagy Imre-emlékmű címszónál pedig Rajk László elégedetlenkedik a Pére Lachaise temetőben 1987-ben felállított szobra miatt. Hogy ennél fanyalgóbb olyan SZDSZ-jött össze, amelynek belügyminisztere „az ország nyugalma félti attól, ha kivizsgálják az 1992. október 23-i Göncz-ellenes tüntetés körülményeit”, nem csoda, különösen nem, ha az idézetet az SZDSZ Országos Tanácsának egyik tagjától emelték át a Göncz Árpád című szövegbe. Effajta „megbékélésnél” talán tényleg jobb a Horn vagy halál alternatíva.

A „törésvonal” felszámolásáról a Népszabadság október 1-jén közölt egy vitálisabb alternatívát. Kis János összehasonlította a mai koalíciós partnerek 1956-os történelmekéjét. „Az MSZP története úgy szól, hogy '56 októberében volt valami, aztán novemberben is volt valami, amire nem jó emlékezni, de szerencsére jött a konszolidáció, a hatalom és a társadalom összebékült... Az SZDSZ történelmeslelete szerint Magyarországon 1956-ban demokratikus forradalom zajlott, a forradalmat vérbe fojtották, leverésének és a rákövetkező megtorlásnak a körülményei kijelölték a rendszer teljesítőképességének határait... A különbség az, hogy a szocialisták egyes vonalúnak szeretnék látni a kádári reformpolitikát és az új demokrácia közötti összefüggést, a szabaddemokraták pedig fontosnak tartják szembenézni azzal, ami a kádárizmusban sem erkölcsileg, sem politikailag nem volt soha vállalható. A két szemlélet közötti ellentétet nem lehet koalíciókötéssel eltüntetni, alaposan meg kell vitatni őket.” Ha a Népszabadság nem egy maga ásta „törésvonal” áthidalásához ácsol 4 méter 56 centi pallót, a tizenhat hasábját inkább e valódi vita lefolytatására szánhatta volna.

Kenedi János

Sajnos elkövettük azt a hibát, hogy nem mértük le centiméterrel az *Otvenhat* szócikk 1956-ról című összeállításunkat. Így fordulhatott elő egybekezdés között az, hogy Nagy Imréről 18 centiméter hosszúságú címző áll az összeállításban, Kádár Jánosról 17, Göncz Árpádról 8, azaz nyolc centiméter, a vérbíró Vida Ferencről pedig 8,5, azaz nyolc és fél centiméter. Továbbá azt sem vettük észre, hogy 21 szócikk foglalkozik a forradalomban és 21 a forradalom leverésében részt vevő személyekkel, vagy ahogyan a fenti dolgozatban áll: „és huszonegy szócikk tartozik az ellenforradalom (magyar és szovjet) megemlékezőihez”. Ezzel máris elérkeztünk ahhoz a kardinális kérdéshez, melyet úgy foglal össze a fenti cikk szerzője, hogy „szemet szűrő a kiegyensúlyozásra való formális törekvés”. Be kell vallanunk, hogy nem törekedtünk semmiféle kiegyensúlyozásra. Már ami a centiket illeti. Mert a centik tartalomról állnak össze. És úgy véljük, hogy a megtorlás szovjet és magyar irányító, végrehajtói mint megtorlók, vérbírók, halális ítéleteket követelőző szerepelnek a szócikkben, nem pedig mint centiméterek.

A hozzászólás érkezett észrevételek után ugyanis teljesen elbizonytalanodtunk, hogy merre, kik mellett és kik ellenében voltunk tendenciózusak.

Tehát: nem érezzük például, hogy Pap Jánosból áldozatot csináltunk volna. Betörték otthonába a volt mindenható megyei titkárnak Veszprémben, és visszavontak díszpolgári címét – tartalmazza a szócikk. Ki mit olvas ki ebből? Kinek dráma az, hogy lelőtte feleségét és utána öngyilkos lett a volt belügyminiszter, majd miniszterelnök-helyettes? – kérdezi a fenti cikk. Úgy gondoljuk, hogy ország drámája, hogy ilyen beosztásokba kerülhetett Brusznay Árpád gyilkosa, aki úgy végezte, ahogyan végezte. Erről szól a szócikk! Az is megítélésbeli különbség, hogy Földes Lászlónál a funkciói felsorolása a fontosabb-e, vagy az, hogy egy rövidke mondattal érzékeltetni kívántuk: a rendszer még 1980-ban is jutalmazta 1956-os tevékenységéért azzal, hogy nyugdíjba vonulása alkalmából a Munka Vörös Zászló Erdemrendjével tüntették ki.

Jelentük az összeállítás felvető pár mondatban, hogy a címszavak „nem okvetlenül tudományos lexi-

konba valók”. Való igaz, jó néhány helyen téves adatot közöltünk. Ez részben figyelmetlenség, gondatlanság következménye – ezúton is elnézést kérünk érte olvasóinktól –, részben pedig abból ered, hogy az összeállítás készítésénél alkalmazott forrásoknak nemcsak következetesek, de sokszor tényanyagban, s néha még dátumokban is vitakoznak egymással.

Kaptunk a fentiekben sok jogos és jó néhány nem kellően megalapozott szemrehányást. Nem tudtuk például kifejtetni a szócikk keretében, hogy miért nem mutatják be a Nagy Imre-perről készült film szemléletét.

Feltétlenül reagálni kívánunk viszont arra, hogy a szerző a Der Stürmer antiszemita hagyományának feléledését látja abban, hogy Kádár János neve után nem mutatják be a Nagy Imre-perről készült film szemléletét.

Természetesen végig lehet forgatni a szócikk hibáit, természetesen meg lehet kérdezni, hogy az 56 című terjedeleme miért pont az fért bele, ami belefért, és miért pont az maradt ki, ami kimaradt. Kétségtelen, hogy végtelen variációs lehetőséget biztosít ez a szempont a legkülönbözőbb koncepciók kifejtésére. Mi egy drámát, egy drámasorozatát igyekeztünk összeállítani, és úgy gondoltuk, hogy például Földes László idézett mondata – „Reggel hét óra óta nem lóttunk a tömegre” – mindennél kifejezőbb.

Az 56 szócikkal egyben jelezni kívántuk: lehet, hogy a tengeri emlékirat és nagylegészeti tanulmány mellett a tudományos kutatók az újságírók helyett elkészíthettek volna már egy megbízható – fiatalabb és idősebb generációknak egyaránt sokat nyújtó – 1956-os lexikont. Többek között olyan – adatokban és nem vitairatokban felkészült – kutatók részvételével, mint amilyen Kenedi János is.

A szerk.